

**POLSKIE KONCEPCJE
WYCHOWANIA
SEKSUALNEGO
W LATACH 1900-1939**

Marek Babik

**WYŻSZA SZKOŁA FILOZOFICZNO-PEDAGOGICZNA „IGNATIANUM”
WYDAWNICTWO WAM**

Wprowadzenie

Wpływ czynników polityczno-państwowych na edukację jest oczywisty i dający się łatwo zaobserwować w każdym systemie społecznym. Uwidacznia się to szczególnie w dziejach szkolnictwa polskiego w ostatnich dwóch stuleciach. Czasy XIX i początku XX w. stały pod znakiem zaborów i walki o utrzymanie polskości, w tym i szkoły polskiej. Odzyskanie niepodległości w 1918 roku stanowiło krótki przebłysk samodzielnego funkcjonowania narodu we wszystkich sferach życia społecznego. Przerwany on został drugą wojną światową. Okres powojenny to dominacja dyktatury komunistycznej z jej pomysłem na wychowanie socjalistycznego człowieka. Dopiero koniec XX w. (1989 r.) przynosi na powrót szansę samodzielnego, swobodnego rozwijania się polskiej myśli pedagogicznej.

Przy tak dramatycznie przebiegającej historii kraju na szczególnie negatywne skutki narażone są procesy domagające się ze swej natury ciągłości i stabilności funkcjonowania państwa. Do nich zalicza się między innymi edukacja. W tym kontekście sprawą niezmiernie ważną jest podejmowanie badań mających na celu syntetyzowanie dorobku pedagogów polskich działających w różnych uwarunkowaniach społecznych. Badania takie umożliwiają scalenie pewnych koncepcji wychowawczych, służą również korygowaniu podejmowanych rozwiązań edukacyjnych. W taki tok rozumowania wpisuje się niniejsza praca. Jej głównym celem było opisanie i uporządkowanie zarówno poglądów polskich pedagogów, jak i podejmowanych przez nich działań praktycznych w dziedzinie wychowania seksualnego od 1900 do 1939 r.

Zgłębianie tego zagadnienia rozpoczęto od wstępnego przeanalizowania współczesnych opracowań dotyczących problematyki seksualnej z początku XX w. i okresu międzywojennego, a więc z okresu, w którym rozpoczynała się światowa dyskusja na temat kształtu edukacji seksualnej. Na ich podstawie udało się ustalić, że w wyszczególnionym okresie powstawały w Polsce

prace, w których omawiano kwestie uświadamiania seksualnego dzieci i młodzieży. Zauważono również, że opracowania powstające w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych były mocno nacechowane ideologicznie i zdradzały tendencję przemilczania niektórych osiągnięć i niepełnego prezentowania dorobku pedagogów działających przed drugą wojną światową. Fakt ten stał się dodatkową przesłanką przemawiającą za koniecznością podjęcia szczegółowych badań tego okresu. Należy też zauważyć, że dotychczas brak jest w polskiej literaturze naukowej opracowania monograficznego starającego się obszernie opisać rzeczywistość działań edukacyjnych w zakresie wychowania seksualnego w przedwojennej Polsce. Szczegółowy opis stanu dotychczasowych badań z tego zakresu został przedstawiony w pierwszym rozdziale niniejszej pracy.

Okres aktywności pedagogów polskich pierwszej połowy XX w. w sposób naturalny można podzielić na dwa odrębne etapy. Pierwszy z nich to czas rozbiorów do 1918 r. Został on opisany w drugim rozdziale. Na szczególną uwagę zasługuje w nim fakt, że pedagodzy i lekarze polscy aktywnie wpisali się w rozpoczynającą się na przełomie XIX i XX w. dyskusję o wychowaniu seksualnym, co zaowocowało wieloma polskojęzycznymi publikacjami książkowymi oraz bardzo ożywioną dyskusją w prasie pedagogicznej. Sprawilo to, że w momencie odzyskania niepodległości (drugi etap), dającej możliwość ponownego kształtowania obrazu szkolnictwa, dysponowano pokaźnym dorobkiem intelektualnym w tym zakresie. Za rzecz szczególnej wagi należy uznać fakt uwzględniania problematyki wychowania seksualnego w okólnikach ministerialnych z 1920 r. Stwarzały one prawną możliwość obecności w nauczaniu szkolnym problematyki seksualnej oraz nadawały jej odpowiedni kierunek poprzez wskazywanie konkretnych pozycji książkowych, w oparciu o które można je realizować. Opisanie tych zagadnień stanowi treść rozdziału trzeciego.

Przy opracowaniu materiałów zawartych w drugim i trzecim rozdziale przyjęto zasadę jak najobszerniejszego opisania poglądów i stanowisk poszczególnych myślicieli. Zebranie i opisanie najistotniejszych zagadnień dokonane zostało w ostatnim czwartym rozdziale, w którym zawarto również wnioski i postulaty odnoszące się do bieżącej współczesnej dyskusji na temat wychowania seksualnego.